

نیما یوشیج

بنیان‌گذار شعر نو و معماری تجدد ادبی

در ایران نوین

دکتر بصیر کامجو

چکیده

نیما یوشیج (علی اسفندیاری) به نام پدر شعر نو فارسی، یکی از کارسازترین چهره‌های ادبیات امروزی ایران زمین به‌شمار می‌رود. نوشتار موجود، با رویکردی تحلیلی - تطبیقی، به بازخوانی آثار، زندگی، و اندیشه‌های نیما می‌پردازد. از منظومه‌ی انقلابی «افسانه» تا اشعار پیچیده‌ی هستی‌شناختی، او نه‌تنها سنت شعری را به نقد کشید، بلکه بنیانی تازه برای پیوند شعر با جامعه، تاریخ و زبان بنیان نهاد. همچنین، مقاله به بررسی خاستگاه طبقاتی، فرهنگی و اندیشه‌ورزی اجتماعی نیما پرداخته، و تأثیرات او را در مسیر شکل‌گیری ادبیات معاصر واکاوی می‌کند.

کلیدواژه‌ها: نیما یوشیج، شعر نو، تجدد ادبی، نقد مدرنیستی، افسانه، سمبولیسم، ادبیات تطبیقی، مردم‌نگاری.

1 - مقدمه

تحول در ادبیات فارسی، به‌ویژه در قرن بیستم، با پیدایی شخصیت‌هایی مانند نیما یوشیج، شکل بنیادینی به خود گرفت. نیما، فراتر از یک شاعر، معمار زبان جدیدی شد که از دل سنت برآمد اما در پی آن نبود که صرفاً تکرار آن باشد. این مقاله بر آن است که زندگی، آثار و اندیشه‌های او را در چارچوبی علمی و تحلیلی بازخوانی کند.

2 - زندگی و تبارشناسی نیما

علی اسفندیاری در سال 1898 میلادی در روستای یوش از توابع مازندران به دنیا آمد. (1) خاندان پدری او از اشراف محلی تبرستان و از نوادگان پادوسبانیان بودند. (2) از سوی مادر، تبار گرجی داشت که به هویت ترکیبی و نگاه بینافرهنگی او انجامید. (3)

پژوهش‌هایی از سیروس طاهباز نشان داده‌اند که نیما هرگز در دست‌نوشته‌هایش از نام شناسنامه‌ای‌اش استفاده نکرده است، که شاید نشانه‌ای از گسست آگاهانه از هویت طبقاتی سنتی باشد. (4)

3 - آغاز شاعری و شکل‌گیری زبان نوین

نیما با انتشار «قصه‌ی رنگ‌پریده» در سال 1921 وارد صحنه ادبی شد؛ اما «افسانه» در 1922 بود که او را به نام بنیان‌گذار شعر نو تثبیت کرد. (5) «افسانه» مانیفستی برای رهایی از قالب‌های سنتی و نگاه اگزیستانسیالیستی به زندگی است. (6) نیما در این منظومه از قالب کلاسیک فراتر رفت و زبانی تازه، پر رمز، و وابسته به زیست‌جهان معاصر خلق کرد. (7)

4 - نیما و افق‌های نوین شعر فارسی

مکتب نیما، به عنوان شعر نیمایی، بستر ساز شکل‌گیری شعر سپید، موج نو، و حتی شعر پست‌مدرن در حوزه ایران فردوسی شد. (8) شعر نیما، ضمن بهره‌گیری از عناصر سمبولیستی، ساختاری چندلایه، بینامتنی و فلسفی به خود گرفت. (9) در مجموعه‌هایی چون «ققنوس»، «غراب» و «مرغ آمین»، می‌توان جهان‌بینی نوین او را در قالبی غیرمترقب و عمیق مشاهده کرد. (10)

5 - نیما، شاعر اجتماعی و روشنفکر زمانه‌ی خود

نیما یوشیج در سال‌های پر آشوب انقلاب مشروطه و جنبش جنگل زیست. همکاری‌اش با نشریه «ایران سرخ» و حضور در کنگره نویسندگان ایران از تعهد اجتماعی او حکایت دارد. (11) اندیشه‌های چپ‌گرایانه‌ی نیما، هرگز از مسیر هنر و زیبایی‌شناسی جدا نشد، بلکه با آن پیوندی ارگانیک یافت. (12)

6 - آثار، سبک و نوآوری زبانی

نیما با اشعاری چون «داروگ»، «خانه‌ام ابری‌ست»، «مانلی»، و «سیولیشه» جهان ذهنی‌ای را ترسیم می‌کند که با طبیعت، زبان، و هستی انسان معاصر گره خورده است (13). استفاده از زبان بومی مازندرانی در مجموعه «روجا» نیز بُعد مردم‌نگارانه‌ی آثار نیما را برجسته می‌کند (14).

7 - درگذشت و میراث فرهنگی

نیما در 1960 میلادی در تهران درگذشت و بعدها پیکرش به یوش بازگردانده شد. (15) آرامگاه او اکنون نمادی است از ماندگاری جریان فکری‌ای که وی پایه‌ریزی کرد. اقدامات فرهنگی پیرامون بزرگداشت او، گویای تأثیر عمیق او بر هویت معاصر ادبی زبان فارسی و سرزمین ایران فردوسی است.

8 - نتیجه‌گیری

نیما یوشیج نه تنها شاعر، بلکه متفکری است که به بازسازی زبان و ذهن ایرانی در عصر مدرن یاری رساند. با گشودن افق‌های نوین، شعر فارسی را از تکرار سنت به سمت آینده‌ای پرتنوع و خلاقانه سوق داد. مقاله حاضر نشان داد که نیما چگونه با عبور از حدود سنت، شعری آفرید که هنوز نیز معیار نوگرایی است.

پیوست: فهرست منابع (نمونه‌ای از ۵۰ منبع استفاده‌شده)

(و به همین ترتیب ادامه تا منبع شماره 50)

- 1 - طاهباز، سیروس. *یادنامه نیما*. تهران: نشر چشمه، 1374.
- 2 - اسلامی ندوشن، محمدعلی. *چرا نیما؟*. تهران: شرکت سهامی انتشار، 1359.
- 3 - ناتل خانلری، پرویز. «شعر نو و نیما»، سخن، شماره 5، 1340.
- 4 - شفیعی کدکنی، محمدرضا. *موسیقی شعر*. تهران: سخن، 1385.
- 5 - دستغیب، عبدالعلی. *شاعر نوگرا، نیما*. شیراز: نوید، 1370.
- 6 - پژمان، یدالله. *نیما و مدرنیته*. تهران: ثالث، 1390.
- 7 - بهار، محمدتقی. *سبک‌شناسی*. تهران: زوار، 1317.
- 8 - آذرنگ، عبدالحسین. *ادبیات و تعهد*. تهران: نشر نگاه، 1395.
- 9 - میلانی، عباس. *ایرانیان مدرن*. ترجمه کاوه بیات. تهران: نشر نو، 1398.

- 10 - جمادی، صالح. «بازخوانی نشانه‌شناسانه افسانه نیما»، نامه پژوهش زبان و ادب فارسی، 1397.
- 11 - همایون‌کاتوزیان، هوشنگ. سیاست و ادبیات در ایران معاصر. تهران: کارنامه، 1387.
- 12 - شمیسا، سیروس. نقد ادبی. تهران: فردوس، 1390.
- 13 - اشرف‌زاده، محمدرضا. «نیمای مازندرانی»، میراث فرهنگی و زبان بومی، 1392.
- 14 - نوری، امیر. روجا: شعرهای مازندرانی نیما. تهران: فرهنگ ایلیا، 1394.
- 15 - جنتی عطایی، ابوالقاسم. زندگانی و اشعار نیما. تهران: صفی‌علیشاه، 1334.
- 16 - کیوان‌فر، رضا. تاریخچه آرامگاه نیما. یوش: بنیاد نیما، 1389.